

په یوهندی سیاسی له هه وکه مهی ته شاروکی حیزبه کان و جه ماوهر له هه وکه مهی ته شاروکی

OPEN ACCESS

*Corresponding author

نامانج نجم الدین عبدالغفور

Amanj.abdulghafur@su.edu.krd

RECEIVED: 24/03/2025

ACCEPTED: 23/04/2025

PUBLISHED: 15/10/2025

نامانج نجم الدین عبدالغفور/ بهشی زانسته سیاسیه کان، کولژی زانسته سیاسیه کان، زانکوی سه لاهه دین - هه ولیر، هه ریمی کوردستان، عیراق
صباح صبحی حیدر/ بهشی زانسته سیاسیه کان، کولژی زانسته سیاسیه کان، زانکوی سه لاهه دین - هه ولیر، هه ریمی کوردستان، عیراق

پوخته

وشه سه ره کییه کان:
هه وکه مه
ته شاروکی
په یوهندی سیاسی
جه ماوهر
هه وکه مهی ته شاروکی

په یوهندی سیاسی له هه وکه مهی ته شاروکیدا یه کیکه له گرنگترین بواره کانی په یوهندی کردن و یه کیکه له جوهره کانی زانسته کومه لایه تییه کان و یه کیکه له جوهره کانی و په یوهندی کردن نیوان جوهره کانی دیکه ی زانسته کومه لایه تییه کاندا، ئەم جوهره لیک نزیک و ره گدارن که زهحه ته ناوهرۆکی ئەم شتوازه په یوهندی دیاری بکریت. شویکه وتوی قوناغه کانی سه ره لانی په یوهندی سیاسی له هه وکه مهی ته شاروکیدا ئامازه به وه دهکات که ناوهرۆکی په یوهست به و سنوره مه عریفیانه ی که نوینه رایه تی دهکات هیشتا دیاری نه کراون، چونکه هیچ کۆدهنگیه ک له نیوان مامۆستایانی په یوهندی سیاسی له هه وکه مهی ته شاروکی و توژهران له سه ره ناوهرۆک و سنوره کانی ئەم جوهره په یوهندی نییه و بوونی ژماره یه کی زور پیتاسه ی ئەم چه مکه مانای ریکه وتنی نیوان توژهران له سه ره چه مکه نییه، چونکه هر یه که یان له گوشه نیگایه کی جیاواز له ئەوی تره وه لینی ده پروانیت.

ئەم تویدینه وهی پیکهاتوه له چوار بهش:

بهشی یه که م: چوارچیوهی گشتی تویدینه وه که کیشه ی تویدینه وه، گرنگی، نامانج، سنور، زارواوه کانی تویدینه وه که له خو دهگری
بهشی دووه م: لایه نی تیوری تویدینه وه، چه مکی په یوهندی سیاسی، په یوهندی نیوان په یوهندی کردن سیاسی و سیاسهت، ئاستی په یوهندی سیاسی کان له هه وکه مهی ته شارکی پارتیه سیاسییه کان.

بهشی سینه م: تاییه تهنه به ریکاره کانی تویدینه وه له کومه لگا و نمونه و میتود و شیکاری تویدینه وه.

بهشی چواره م: پیکهاتوه له ده ره نه نامه کانی تویدینه وه و پیشمیار و راسپارده کان.

About the Journal

Zanco Journal of Humanity Sciences (ZJHS) is an international, multi-disciplinary, peer-reviewed, double-blind and open-access journal that enhances research in all fields of basic and applied sciences through the publication of high-quality articles that describe significant and novel works; and advance knowledge in a diversity of scientific fields. <https://zancojournal.su.edu.krd/index.php/JAHS/about>

1: چوارچینوی گشتی توژیینه وه:**1-1 کیشی توژیینه وه که.**

په یوهندی سیاسی نامرایی گرنه له کارلیککردنی حیزبه کانه له گه ل جه ماوهر، چونکه یارمه تیدره بۆ به یزکردنی ته شاروکی سیاسی و پته وکردنی پره نسپییه کانی دیموکراسی له بهر رۆشنایی گۆرانکاریه سیاسی و ته کنه لۆژیاییه کان، هه وکه مه ی ته شاروکی بۆ ته مۆدلیکی کاریگر بۆ به شداریکردنی هاوولاتیان له پروسه ی بریاراندا، که شه فافییه ت و بهر پرسیاریتی له ناو حیزبه سیاسییه کانا به یز ده کات. ئەم توژیینه وه یه گرنه ی خۆی له رۆلی تیشک خستنه سهر په یوهندی نیوان په یوهندیکردنی سیاسی و هه وکه مه ی ته شاروکی و کاریگری له سهر سه قامگیری حیزب و متمانه ی جه ماوهر وهر ده گریته. توژیینه وه که جهخت له سهر ئەوه ده کات که چۆن حیزبه سیاسییه کان، به تاییه تی پارتی دیموکراتی کوردستان ئەم مۆدیله له په یوهندی کانیان له گه ل جه ماوهر دا به کار ده یتن و تا چ راده یه ک سهر که وتوو دهن له به ده سته ینانی ته شاروکییه کی کاریگر که سه قامگیری سیاسی به ره وپیش بیات.

1-2 گرنه ی توژیینه وه.

گرنه ی ئەم توژیینه وه له مانه ی خواره وه یه:

- شیکردنه وه ی رۆلی په یوهندی سیاسی له بهر یوه بردنی حیزبی هه وکه مه ی ته شاروکی.
- دۆزینه وه ی کاریگری هه وکه مه ی ته شاروکی و له سهر شه فافییه ت و لیپرسینه وه.
- لیکۆلینه وه ی ئەزموونی پارتی دیموکراتی کوردستان له جیه جیکردنی هه وکه مه ی ته شاروکی له په یوهندی سیاسی.
- پیشکه شکردنی راسپارده بۆ به یزکردنی کاریگری په یوهندی سیاسییه ته شاروکییه کان له حیزبه کانا.

1-3 نامانجی توژیینه وه که.

نامانجی ئەم توژیینه وه بریتیه له دهر خستن و نیشان دانی په یوهندی سیاسی له هه وکه مه ی ته شاروکی حیزبه کان و جه ماوهر له هه وکه مه ی ته شاروکی .

1-4 سنوری توژیینه وه:**1-4-1 نامانج: ئەم توژیینه وه یه هه ولی پیشکه شکردنی تیروانیینیکی گشتگیر ده دات بۆ گرنه ی په یوهندی سیاسی**

ته شاروکی، و تیشک ده خاته سهر کرداره سهر که وتوو هکان و ئاسته نگه کانی حیزبه سیاسییه کان له م بواره دا .

1-4-2 شوین: هه ریمی کوردستان .

1-4-3 کات: 1992 – 2024 .

1-5 دیاریکردنی زاراهه کانی توژیینه وه

په یوهندی سیاسییه کانی هه وکه مه ی ته شاروکی (بریتیه له هیمه گه لیکه ئالوویری کاریگره به سیسته می سیاسی یا خود ئەوه ی کاریگری له سهر هیه).

مه کنیر هه وکه مه واپیتاس ده کات که (په یوهندی مانادار په یوهست به سیسته ت)، (البشر، 1995 "16-17)

2: لایه نی تیوری توژیینه وه**1-2 چه مکی په یوهندی سیاسی**

په یوهندی به گشتی، و بوازی په یوهندیکردن له هه وکه مه ی ته شاروکیدا، بریتیه له (جۆریک له کارلیک که له پینگه ی هیمه کانه وه روه ده دات، و هیمه کان له وانه یه جولاه، یان پیکه یته ر، یان وینه یی، یان قسه کردن، یان هه ر هیمه یه کی تر بن که وهک هاندەر کار ده کن بۆ هه لسه وکه وتیک که له لایه ن خودی هیمه وروژیینه روه که، له بهر ئەوه ی هه لومه رچی تاییه ت

پیناسیە بۆ مەبەستەکانی که به گشتگیری دەناسریتەوه و لیشاوی زانیاری سیاسی له کەنالەکانیدا ڕوون دەکاتەوه به له‌به‌رچاوترتی دیاریکردنی جەماوەری مەبەست (ناوخوازی و دەرەکی) و بابەتی کاریگەری پەيامەکه له‌سه‌ر وەرگر که له‌لایەن پیناسیەکانی تره‌وه فرامۆش کراوه و ئەمەش به‌و مانایە دیت که له کاتی باسکردنی بابەتەکه‌دا هەموو توخمەکانی پڕۆسە ی پەيوەندیی له‌به‌رچاوترتوه.

2-2 پەيوەندی نێوان پەيوەندیکردنی سیاسی و سیاسەت

پەيوەندی نێوان پەيوەندیکردن و سیاسەت به‌زۆری له دوو گۆشه‌وه دەبینریت: (حسین، 2005، 55)

1. ئامرازەکانی پەيوەندیکردن، ئامرازێکی چاودێری و رێنمایی کاریگەرن له‌سه‌ر سیاسەت و بریارەکانی دامەزراره سیاسیەکاندا له‌سه‌ر بنەمای ئەو پەنده دیموکراسییە به‌ناوبانگەکی که دەلێت ڕۆژنامەگەری دەسه‌لاتی چوارەمه بۆ دەولەت.

2. دەسه‌لاتی سیاسی چاودێریکردن و کاریگەری له‌سه‌ر ئامرازەکانی پەيوەندیکردن به‌کاردههینیت بۆ ئەوهی بێتە یه‌کک له ئامرازەکانی بۆ به‌دیهینانی ئامانجە سیاسیەکانی.

وینە ی پەيوەندیی نێوان پەيوەندیکردن و سیاسەت ڕوون و نزیکه له خالی تیکه‌لیوونی توند، پڕۆسە سیاسیە جۆراوجۆره‌کان ناکریت جیا له چالاکیە جۆراوجۆره‌کانی پەيوەندیکردن که بۆ دامەزراندنیان پێویستە به‌رپوه بێرین، لێزه‌دا ده‌بیت له نێوان پەيوەندیکردن و ڕاگەیانندا جیاواز بکریت، پەيوەندیکردن گەورەتر و گشتگیرتره له ڕاگەیاندا، و که‌متره کاریگەری سیاسیەکان، و هه‌روه‌ها پەيوەندییەکان توانای به‌ده‌سه‌تهینانی زیاتری کارلێکی هه‌یه له‌نێوان به‌شداربوونی چالاکیە سیاسیەکاندا وه‌ک له ڕاگەیاندا که خه‌ریکه سنووردار بیت بۆ ریکخراوه پێشه‌یه‌کان که پابه‌ندی یاسا و رێسا باوه‌کانه، و ئەگەر کۆده‌نگیەکه هه‌بوو له‌سه‌ر ئەوهی که ئایدیۆلۆژیایه‌ک زال بێ و ده‌ولەت و پەيوەندی نێوان ئەندامانی کۆمه‌لگا به‌رپوه ده‌بات، واته چالاکیەکانی پەيوەندیکردنی له‌ناو کۆمه‌لگادا زۆر گەورەترن له‌وهی بخرینه ژێر کاریگەری ریکخراویک یان ئایدیۆلۆژیایه‌کی یه‌گرتوو که له زۆربه‌ی ولاتانی جیهاندا زال بیت.

گرنگی پەيوەندیکردن به‌ ئاشکرا له هه‌لمه‌تی هه‌لبژاردن و پڕوپاگه‌نده‌دا دەرده‌که‌ویت، چونکه ئامانجەکانی هه‌لمه‌ته‌که به‌سه‌رکه‌وتویی به‌ده‌سه‌ت دینیت، و ئەگەر خێرا و راست و راستگو و ڕوون بیت، و هه‌مه‌جۆری له ئامرازەکانی ڕاگەیاندا هه‌بیت، ئەوه له‌ریگه‌ی ئەوه‌وه ده‌گاته جەماوه‌، و له‌گه‌یاندا وینەیه‌کی دروست و راست و ڕوون له‌سه‌ر کاندید، ئەوا رێژه‌ی لایه‌نگرانی زیاد ده‌کات - ئەگەر له‌گه‌ل خواستی ده‌نگه‌راندا بگونجیت - و به‌و کاریگه‌ریه‌ی ئیجابییە ڕوونه‌وه ڕه‌نگه‌ بێتە هۆکاری پاشه‌کشه‌ی یه‌کک له کاندیده‌کان ئەگەر زانیاری ناته‌واو یان ناراست و چه‌واشه‌کاری له‌باره‌یه‌وه بلابوینته‌وه وه‌ک مەسه‌له‌ی هه‌لبژاردن یان پێشبینی سیاسی که ڕه‌نگه‌ هه‌ندیک له کاندیده‌کان پەنای بۆ بیه‌ن. هه‌روه‌ها به‌دروس‌تکردنی تیروانینیکی دیاریکراو له‌سه‌ر بابەتیکی گرنگ دەرده‌که‌ویت و ئەو گرنگیە له‌کۆمه‌لگا دیموکراسیەکاندا زیاتر ده‌بیت بۆ ڕۆلی له‌گه‌یاندا پەيامه‌ سیاسیەکان که جەماوه‌ر بایه‌خی پێ دهن، و له‌به‌ر ئەوه‌ی ده‌ولەمه‌ندی زانیاری سیاسی گرنگه‌و ڕۆژانه سه‌رئاو ده‌که‌ویت له‌ توانای ڕاگەیاندا هه‌موویان زیاتره، بۆیه هه‌لبژاردن پێویست بووه که سیاسه‌تمه‌داره‌کان هه‌میشه‌ گرنگی پێده‌دن و ئەوه‌ی که ده‌بیت بۆ پاراستنی جەوه‌ری دیموکراسی به‌رده‌ست بیت، پابه‌ندبوونی پێوه‌ی ته‌شاروکی بوونی دیالۆگی سیاسیە له‌ لایەن ئامرازەکانی ڕاگەیاندا هه‌به‌ه‌ندیک یاسای ره‌فتاری بلابووه‌کرینته‌وه. (نجاتی، 2004، 14-15)

گوتاری سیاسی له‌حه‌وه‌که‌می ته‌شاروکیدا به‌تایبه‌تی له‌گه‌یشتنی حیزبه‌کان به‌ جەماوه‌ر له‌ریگه‌ی گوتاریکی ده‌ولەمه‌ند به‌زانیاریه‌وه ده‌بیت، بۆ ئەوه‌ی هاوولاتیان له‌کوتاییدا بێرۆکه‌ی ئەدای خۆیان و میکانیزمه‌کانی مامه‌له‌کردن له‌گه‌لیاندا وەرگیرن و ئەم بێرۆکه‌یه‌ له‌خویندنه‌وه و به‌رده‌وامی ده‌قه ده‌ستوریه‌کاندا له‌دایک نه‌بووه، به‌لکو له‌و پێشکه‌شکردنه‌ی که سیسته‌می سیاسی له‌ریگه‌ی وتاری پیاوانی سیاسی‌ه‌وه پێشکه‌شی ده‌کات. (طرفه، 1992، 185)

زۆربه‌ی تووینیه‌وه زانستییه‌ نوێیه‌کانی بواری میدیای سیاسیدا سه‌لماندوینانه که ئامرازەکانی ڕاگەیاندا هه‌یزیک سهر‌به‌خۆیه له‌کۆمه‌لگا، و له‌ریگه‌ی ئەوه‌ی پێشکه‌شی ده‌کات ڕۆلی سیاسی ده‌گیریت، هه‌روه‌ها ڕۆلی کاریگەر

دهگيريت له پرۆسه ي بپارداني سياسيدا و گرنگي ئه و رۆله ي ميديا دهگيريت له ژياني سياسي هاوچهرخدا دهگه رپته وه بۆ چهند هۆكاريك كه گرنگرينيان بریتين له: (Daray, n.d.)

1. قهبارهي گهره ي وهرگرهكان چ هاوولاتياني ئاسايي بيت يان ئەنداماني نوخبهكان كه بهركهوتهي پهيامهكاني تو دهبن له ئامرازهكاني راگهياننده وه.

2. متمانه ي وهرگران به راستي ئه و زانياربيانه ي كه ئامرازهكاني راگهيانندن دابيني دهكهن.

3. ههولداني هه ميشه يي ئامرازهكاني راگهيانندن بۆ راکيشاني وهرگران و زيادکردني ژماره يان له رپگهي شيوه جوراوجورهكاني هونهري ميدياييه وه، كه ههنديكيان له وانه يه بي ناوه رۆكي سياسي دهر بکهن، هه رچه نده له راستيدا بي ماناي سياسي نين.

4. ئه و بره زوره ي پهيامهكاني ئامرازهكاني راگهيانندن كه رۆژانه له ئامرازهكاني راگهياننده وه پهخش دهكرين وادهكات هاوولاتيان نه توانن ههست به واقعي بارودۆخه كه بکهن جگه له و تيروانينه ي كه ئامرازهكاني راگهيانندن دابين دهكهن. (عامود، 1988، 15). ههنديكي تر ئاماژه به وه دهكهن كه ئامرازهكاني راگهيانندن له چوارچيويه ي حه وكه مه ي تهشاروكيدا چهند ئهركيک له سه ر ئاستي سياسيدا جيبه جي دهكات كه گرنگرينيان بریتين له: (طلعت، 1995، 22-23)

1. ئهركي ههوال و چاوديرکردني ژينگه: ئهركي چاوديرکردن دهتوانريت له دوو ئاستدا ليكولينه وه بکريت، ئاستي گشتي كه مه بهستي ئامرازهكاني راگهياننده كه رۆليكي سياسي له كومه لگادا دهگيريت و ههروه ها كه رهسته ي راگهياندمان بۆ دابين دهكات له رپگهي دروستکردني چه ندين بهرنامه ي كاري سياسي و رومالکردني رهوداوهكاني تر، و فهرامۆشکردنيان - ئه مهش له گه ل تيوري داناني ئه جيندای كار يان رپكخستني ئه وله ويه تهكان دهگونجيت - و به بي ئه و رومالکردني رهوداوانه كاريگه ريبه سياسيه كانيان كه متر دهبيت يان له روي سياسي وه هپج كاريگه ريبه كي نييه.

سه بارهت به چاوديري له سه ر ئاستي تايهت، ئامرازهكاني راگهيانندن كاريگه ريبه كي روني له سه ر هاوولاتي ئاسايي ههيه، چونكه هاوولاتي له بارودۆخي دهوروبهري ئاگادار دهكاته وه، ههروه ها ئه م ئامرازانه ههوال دهگوازه وه كه ته ئكيد له وه دهكاته وه كه سيسته مي سياسي كار بۆ روبه روبوونه وي قهيران و مه ترسيه گله كراوهكان دهكات.

2. په روه رده ي سياسي (ئه مه ئه و شته يه كه له شوينيكي تري ئه م تويزينه وه يه دا به وردی ئاماژه مان پيداوه).

3. ئهركي ليكدا نه وه ي رهوداوهكان: ئامرازهكاني راگهيانندن راستييه كاني رهوداوهكان ليكده داته وه و دهخاته چوارچيويه ي گشتييه وه و پيشيني ئه نجامه كانيان دهكات، چونكه ليكدا نه وه ي هه لپژيردراو كاريگه ري له سه ر دهرئه نجامه سياسييه كاني خواره وه هه يه و دواتریش ئه و چاكسازبيانه ي ميدياكان به كاري دههينن بۆ رونکردنه وه ي خاليكه، يا خود دهستنيشانکردني يان وه سفکردني بکهری سياسي گرنگه له پيکه پيناني بيرورا و په ره سه نديان.

4. دهستكارکردني يان كاريگه ري بيرمه ندانه له پرۆسه ي سياسي: كاتيک ئامرازهكاني راگهيانندن پيشه روي دهستكارکردني راسته وخوي پرۆسه ي سياسي دهكات، له وانه يه مه بهست له ههوالی سياسي وروژاندني كاردانه وه ي خه لک و دروستکردني داواكاري سياسي نوي بيت، يان له وانه يه ئامانج وروژاندني نوخبه ي سياسي فه رمانه روا بيت بۆ ئه نجامداني ههنديك چاكسازي، و ئامانجيش له وانه يه هاوكاري نيوان كاره منداني حكومهت و رۆژنامه نووسان بيت بۆ بهر زکردنه وه ي بابه تيكي گشتي. (الهاشمي، 2011، 76) ئالموند ئه م ئهركانه ي به دهسته واژه ي به ناوبانگي خوي دهرپريوه (هه موو شتيك له سياسيه تا په يوه ندييه) وهك ئاماژه يه ك بۆ ئه و رۆل و ئهركانه ي كه ئامرازهكاني گهيانندن له خزمه تي سيسته مي سياسي دهگيرن تا ئه و راده يه ي كه زهحمه ته سيسته مه سياسييه كان پيکه وه بژين به بي پشت بهستن به ئامرازهكاني په يوهنديکردن. (يوسف، 2006، 71)

2-3 ئاستي په يوهندييه سياسييهكان له حه وكه مه ي تهشاروكي پارته سياسييهكان:

ئاسته كاني په يوهندي سياسي له حه وكه مه ي تهشاروكيدا هه مان پوليئکردني په يوهندييه كان به گشتي دهرده كه ويت، په يوهندي سياسي له حه وكه مه ي تهشاروكدا شيوه و هونه ر به كارده هينيت و هه موو ئاسته كاني په يوهنديکردن كه

لەناو کۆمەلگادا زال دەبن و دواتر لە پۆلینکردنیدا دەخرینە ژێر پۆلینکردنی وەك پۆلینکردنی پەيوەندى بە گشتى و پيش ئەووى تووشى ئەم پۆلینکردنانه بين دەبیت تىبىنى ئەو بەكەين كە دياردەى ئالۆزى پەيوەندىکردن جياكەرەووى پۆلینکردن قبول ناکات لە روى دەرئەنجامەکانى چالاكى پەيوەندىکردنەو، پەيوەندى نيوان ئاستە جياوازهکانى پەيوەندىکردن بەهيزترە لەووى دابەش بکريت يان جيابکريتەو. (سعود، 2006، 48)

کەواتە حيزبەکان بە شىوازى پەيوەندىکردن ديارى دەرکړين و حەوکەمەى تەشاروکیان لایەنگرى لەگەل جەماوەرە و دابەشکارو بەپيى ئاستەکان ژمارەى بەشداربووان بەم شىوہیەى خوارەو: (عبدالحميد، 2000، 31)

1. پەيوەندى خودى

2. پەيوەندى شەخسى

3. پەيوەندى بەکۆمەل

4. پەيوەندى گروپى

هەر وها بەپيى ئاراستەى پەيامەكە دابەش دەرکريت بۆ:

1. پەيوەندى بەرەو سەرەو.

2. پەيوەندى بەرەو خوارەو

3. پەيوەندى ئاسۆيى

پەيوەندىيەکان بەپيى پلەى فەرمى دابەش دەرکړين لەسەر:

1. کەنالەکانى پەيوەندى فەرمى.

2. کەنالى پەيوەندى نافەرمى.

ئيمە لەو ئەنجامەى سەرەو دەگەينه ئەو ئەنجامەى كە پەيوەندى سياسى لە حەوکەمەى تەشاروکیدا پرۆسەيەكى ئالۆز و فرە ئاستيى و ئاماژە بەو دەكەين كە هەر ئاستيک لە پەيوەندىيە سياسىيەکان لە حەوکەمەى تەشاروکیدا كاريگەرى چەندايەتى و چۆنايەتى جياوازى لەسەر ئەوى تردا هەيە، ئەمەش بەهوى تواناکانى بەردەستى هەر ئاستيک و فرەيى پەيامەکان لەم ئاستە و قەبارەى بەشداربووان لە چالاكیيە سياسىيەکاندا، بەلام ئەمە ئەو راستيى ناساريتەو كە ئاستى يەكەمى پەيوەندى سياسى لە حەوکەمەى تەشاروکیدا نەك تەنها لەسەر تاك و گروپەکانى ناو كۆمەلگا، بەلكو لەسەر تاكەكانيش كاريگەرى هەيە. هەر وها كاريگەرييان لەسەر ناوەرۆكى سياسى ئامرازەکانى راگەياندن، كەواتە رەهەندەکانى بەشدار لە چالاكیيە سياسىيەکاندا پيويستى بە بەكارهێنانى هەموو ئاستەکانى پەيوەندىکردن و ئاراستە جياوازهکانيان لە بلاوکردنەووى زانیارى سياسى يان بریارى سياسى يان پەرودەى سياسى بەردەوامدا دەسەپينن، و دەبیت جەخت لەو بەكریتەو كە ئاستەکانى ناوبراو لە پەيوەندىيە ریکخراوہيەکان و ئەو پەيوەندىيە جەماوہرييانە كە لە رینگى ميديا جياوازهکانەو ئەو ئاستەن كە دەتوانریت بۆ مەبەستەکانى ئەم توێژينەوہیە بەكار بەيتریت.

(راستىيەكى تر ئەوہیە كە كاريگەريیەکانى ئاستى پەيوەندىيەکان ملکەچە بە هەلومەرجى سياسى و كەلتورى و كۆمەلایەتى باوى ناو كۆمەلگادا، پەيوەندىکردنى تاكەكەسى لەبوارى سياسى كاريگەرى لە رژیميكەو بۆ رژیميكى تر دەگۆریت، و لە كۆلتورىكەو بۆ كۆلتورىكى تر دەگۆریت، هەر وها بۆ پەيوەندى بە كۆمەل يان پەيوەندى بەجەماوہرى). (جمعة وجر، 2025، 155)

3: ریکارەکانى توێژينەوہ

3-1 كۆمەلگای توێژينەوہ:

كۆمەلگای ئەم توێژينەوہیە بریتىە لە گشت لایەنە سياسىيەکانى هەرىمى كوردستان و پەيوەندى و حەوکەمەى نيوانيان بەتايبەت حيزبە گەورەکان لە سالى 1992 وە تا ئىستا .

3-2 نموونەى توێژينەوہ:

لایەنە سەرەكیەکانى بەشدار لەیەكەم حكومت، سياسەتمەداران، رۆژنامەنووسان و راگەياندەگان، راي گشتى).

3-3 میتودی توژیینه وه:

توژیهر بۆ شیکردنه وهی بابته و نمونه کان پشتی بهستوو به میتودی وهسفی - شیکاری که له گهل ئامانجه کانی توژی نه وه که یهک دهگریته وه.

4-3 شیکاری توژیینه وه:

ئامرازه کانی په یوه ندی نیوان جه ماوهر و چالاکیه سیاسییه کانی له چوارچیوهی حه وکه مهی ته شاروکیانه له پیگهی ناوژیوانیدا ده وهستیت که له پیگهی ئه وه وه وهرگر به شداره له چه ندین په یام که یارمه تیده ریکی بهرچاو دهن بۆ دابینکردنی زانیاری و مه عریفی سیاسی و بنیاتنانی بیرواری سیاسی بۆ پیکهینانی بیروبوچوون و بیروباوهر و ئاراسته سیاسییه کانی کانی، زۆربهی کاریگه رییه سیاسییه کانی ئامرازه کانی په یوه ندیکردن له سه ر تاکه کان له پیگهی زانیارییه سیاسییه کانیانه وه ده که ونه سه ر تاکه کان که رهنگه ره وته کان بگۆرن یان نه گۆرن که به پیچه وانه وه رهنگه هه لسه که وت بگۆریت یان نه گۆریت و ئه م کاریگه رییه له هه ر توخمیکی پرۆسه ی په یوه ندیدا به پیی ئاستی په یوه ندییه سیاسییه کان، چ ئه وه په یوه ندییه له نیوان تاکه کان بیت یان دامه زراوه کان بیت). (یوسف، 1979، 72)

په یوه ندیکردن به مشیوهیه گوزارشته له په یوه ندیکه رانی سیاسییه تمه داران ده کات له جیبه جیکردنی حه وکه مهی ته شاروکیا (وهک چۆن له مۆدیلی هه ریمی کوردستان و پارتی و بهرنامه کهی حه وکه مه کهی) له گهل جه ماوهر و نوخبه دا که یه کیکه له که ناله سه ره کییه کانی دهربرینی بهرژه وه ندییه کانی جه ماوهر و گه یاندنی خواست و داخوازییه کانیان به حکومه ت و بریارده ران، جه ماوهر پشت به ئامرازه کانی په یوه ندیکردن ده به ستیت وهک پردیک که له گهل بریارده راندا ده به ستیته وه که دارشتنی داها تووی سیاسییه، و پاشان لایه نه کانی تری ئه وه راده یه ی که زانیانی سیاسی په یوه ندیکردن وهک نیوه ندگیری له سیاسییه تدا وهسف کرد، (له م بواره دا ئامازه ی "ئه نتۆنی سمیت" بۆ رۆلی دامه زراوه کانی میدیای ئازاد له دروستکردنی فره یی سیاسی پیویست بۆ دیموکراسی له پیگه ی ئه وه که ره سه ته هه مه جۆرانه ی که پیشکه شی ده که ن که تیروانیی جیاواز و رای گشتی هاوولاتیان له خو ده گریته). (یوسف، 1996، 74)

ئه م په یوه ندییه تیگه یشتنیک ده به خشیت له هیزی په یوه ندیکردی پرۆسه ی کاریگه ری سیاسی له سه ر هاوولاتیان و سیاسییه تمه داران و بریارده رانی که بوته پیویستییه که له کۆمه لگادا و تاک به بی ئه و ناتوانیت بوونی هه بیت و دواتر پرۆسه ی په یوه ندییه کان کاریگه رییه کی گه وره یان له سه ر سروشتی کۆمه لگادا هه یه، به سیسته می سیاسییه وه. له لایه کی دیکه وه ئامرازه کانی په یوه ندیکردن کاریگه ری خویان له سه ر سیسته می سیاسییه به جۆریک ده خه نه روو که ئه نجامدانی هه ر چالاکییه کی سیاسی له حاله تی نه بوونیاندا زه حمه ت ده کات و پیده چیت په یوه ندی نیوان ئه و دوو لایه نه سروشتیکی باوه رپیکراو و تاییه تی هه بیت سه ره رای له که داربوونی هه ندیک له و کیشانه ی که کاریگه ری له سه ری هه یه وهک سروشتی سیسته می سیاسی فه رمانه وا (دیموکراتی - خو سه پیی یان دیکتاتۆری) و هه روه ها کاریگه ری خاوه نداریتی ئه م ئامرازانه له ره وتی ده زگا و دابونه ریته کانی به گشتی و هه روه ها ره وتی کارمه ندانی داموده زگا کان، به لام به دلنیا یه وه که جۆریک له په یوه ندی له نیوان هه ردوو لایه ن نکۆلی لیناکریته، جیهانی سیاسه ت سه ره تا پیویستی به شه رعیه ت هه یه، و له سه ر بنه مای سیاسییه ته به شداری دامه زراوه و ئه مه ش پیویستی به دۆزینه وه ی ئه و که نالانه هه یه که ئه و ته وژمه پیکده هینن که تیدا زانیارییه کان دهروات بۆ جه ماوهر، و ئه و جه ماوهره ی که مه یلی بۆ به شداریکردن هه بی تا راده یه کی زۆر پشت به کاریگه ری ئه وانه ده به ستیت ئه وه ش له پیگه ی ئامرازه کانی راگه یاندنی جۆراو جۆروه وه پیشکه شی ده کریته. هه موو ئه م کارلینکردانه، په یوه ندی سیاسی له حه وکه مه ی ته شاروکیا کارلیک له نیوان ئامرازه کانی راگه یاندن و سیسته مه سیاسییه کان له ئاستی ناوخیی، ناوچه یی و جیهانیدا ده کۆلیته وه، جه خت له سه ر شیکردنه وه ی ئه م خالانه ی خاواره وه ده کات، که له شیوازی په یوه ندی حیزبی له نیو ستراتیژییه کانی حه وکه مه ی ته شاروکیا هه ن له هه رییم، به تاییه تی پارتی: (B, 1995, p225)

1. ناوه رۆکی سیاسی ئامرازه کانی راگه یاندنی کوردی.

2. بکەر و ئازانسەکانی بەرپرس لە بەرھەمھێنانی ئەم ناوھەرۆکانە.
3. کاریگەری سیستەمی راگەیاندن لە سەر سیستەمی سیاسی ھەرێم.
4. کاریگەری سیستەمی سیاسی لەسەر سیستەمی میدیای کوردی.
5. کاریگەری ناوھەرۆکی سیاسی ئامرازەکانی راگەیاندن لەسەر جەماوەر و لە سیاسەتدا.

4- دەرئەنجامەکانی توێژینەوہ:

4-1 توندوتولکردنی شەفافییەت و لێپرسینەوہ:

- * پەيوەندی سیاسی کاریگەر دەبێتە ھۆی زیادبوونی شەفافییەت لەناو پارتە سیاسییەکان.
- * پەيوەندی کراوە لەگەڵ جەماوەر دەرڤەتی گەورەتر دەرڤەخسێتیت بۆ لێپرسینەوہ لە ڕیگەیی بەھیزکردنی ھاوولاتیان لە بەدواداچوون بۆ بریار و سیاسەتەکانی پارتەکە.

4-1-1 فراوانکردنی ھەوکەمەیی تەشاروکی:

- * ستراتیژییەکانی پەيوەندی کارلێک بەشدارە لە زیادکردنی تەشاروکی ھاوولاتیان بۆ پروسەیی دروستکردنی بریاردا.
- * پلاتفۆرمە دیجیتالییەکان کەنالیکی راستەوخۆ بۆ پارتە سیاسییەکان داھین دەکەن بۆ پەيوەندیکردن لەگەڵ جەماوەر و پەرەپێدانی گفتوگۆی سیاسی کراوە.

4-1-2 جوانترکردنی وێنەیی حیزب و متمانەیی جەماوەر:

- * بەکارھێنانی کاریگەری ھەوکەمەیی تەشاروکیانە وێنەیی حیزب باشتر دەکات و متمانەیی لە نێوان دەنگدەران بەھیز دەکات.
- * پابەندبوون بە بەشداریی جەماوەر شەرعییەتی پارتەکە و قبوڵکردنی گەل بەھیز دەکات.

4-1-3 خۆگونجاندن لەگەڵ گۆرانی دیجیتالی:

- * پارتەکان پششت بە تۆرە کۆمەلایەتییەکان و پلاتفۆرمە دیجیتالییەکان دەبەستەن بۆ فراوانکردنی بنچینەکەیان لەنیوان شوێنکەوتووکان و پەرەپێدانی پەيوەندی بەردەوام.
- * پەرەسەندنی میتۆدەکانی پەيوەندی سیاسی لە بەکارھێنانی داتای گۆرە و ژیری دەستکرد بۆ تیگەیشتن لە ھەلسۆکەوتی دەنگدەران و دارشتنی پەيامی تاییەتی دەرڤەکەوێت.

4-1-4 کەمکردنەوہی ناکۆکی ناوخۆیی و زیادکردنی تەبایی حیزبی:

- * ھەوکەمەیی تەشاروکیانە میکانیزمیک داھین دەکات بۆ چارەسەرکردنی ناکۆکییەکانی ناو حیزب و کەمکردنەوہی دووبەرەکییەکانی ناوھەرۆکانە.
- * بەشداریکردنی ئەندامان لە بریاراندن یارمەتیدەرە بۆ دلسۆزی ریکخراوہیی و سەقامگیری سیاسی.

4-1-5 کاریگەری راستەوخۆ لەسەر ھەلبژاردن و نوێنەرایەتی سیاسی:

- * پەيوەندییە سیاسییەکان و پلان بۆ دانراو دەبێتە ھۆی زیاترکردنی توانای حیزبەکان بۆ بەدەستھێنانی پشتیوانی پێشەنگی ھەلبژاردن.
- * ستراتیژی پەيوەندی کاریگەر یارمەتیدەرە بۆ باشترکردنی ئەدای حیزبی لە ھەلبژاردنەکاندا لە ڕیگەیی پەيامی سیاسی روون و کارلێک لەگەڵ دەنگدەران.

4-1-6 مۆدیولی پارتی دیموکراتی کوردستان لە پەيوەندییە سیاسییەکاندا:

- * پارتی دیموکراتی کوردستان پششت بە تیکەلەیک لە شیعۆزی تەقلیدی و مۆدیرن دەبەستتیت لە پەيوەندیکردنی لەگەڵ ئامادەبوونی.
- * مۆدیولی سیاسی پارتەکە بریتییە لە کۆبوونەوہ و ھەلمەتی میدیایی و ستراتیژییەتی پەيوەندیکردنی دیجیتالی بۆ بەھیزکردنی پەيوەندی لەگەڵ ھاوولاتیان.
- * بەشداریکردنی جەماوەر لە ھەوکەمەیی تەشاروکیدا شەرعییەتی سیاسی پارتی زیاد دەکات و سەقامگیری بەھیز دەکات.

4-1-7 ئاستەنگەکانی بەردەم ھەوکەمەیی تەشاروکی لە پارتە سیاسییەکان لە نێو پەيوەندییە سیاسییەکان:

- * قبوڵنەکردنی پەرسنایی تەشاروکی بەرفراوان لە بریاردان لەلایەن ھەندیک سەرکردەیی سیاسی.
- * لاوازی رۆشنگیری سیاسی لە نێو ھەندیک لە توێژەکانی جەماوەردا، کە لەوانەییە کاریگەری تەشاروکیکردن سنووردار بکات.

* ناستهنگی ئاسایش و تهکنیکی په یوه ست به پاراستنی داتا و دلنیا بوون له راستی زانیاری نالوگورکراو له بوشایی دیجیتالی.

4-1-8 جیاوازی نیوان پارت تهقلیدیهکان و ئه و پارتانهی که هوهکه مهی تهشاروکی پهیره و دهکن:

* شیکردنه وهی بهراوردکاری سهرووی ئه و لایه نانه دهردهخات که هوهکه مهی تهشاروکیانه له بنه مادا جیبه جی دهکن له بنیاتنانی پالپشتی بهردهوام.

* ئه و لایه نانهی که بچوونی تهشارکی بوون پهیره و دهکن، نهرمتر دهن له مامه له کردن له گه ل قهیرانه سیاسیهکان.

4-2 پیشنیارهکان بچ بههیزکردنی په یوه ندیکردنی سیاسی تهشاروکی:

- په ره پیدانی پروگرامهکانی راهیتان بچ حیزبهکان له سه ر میکانیزمهکانی هوهکه مهی تهشاروکی.
- کارکردنی یاساکان که تهشاروکی فراوانتری هاوولاتیان له دروستکردنی بریاری حیزبیدا مسوگه ر دهکات.
- وه به رهیتان له تهکنه لوژیا بچ په یوه ندیکردنی کاریگه ر له نیوان حیزبهکان و جه ماوهر پته ودهکات.

سه رچاوهکان:

- البشر، م. ب. س.، 1995. مقدمة في الاتصال السياسي. الرياض: مكتبة العبيكان.
- حسين، ا. ح. ص.، 2005. الدعاية الانتخابية للانتخابات النيابية في اقليم كردستان، رسالة ماجستير غير منشورة. بغداد: جامعة بغداد، كلية الاعلام.
- جمعة، كفاف، وجر، 2025، سياسة اليابان تجاه كوريا 1876 - 1910، مجلة جامعة صلاح الدين 29 - 2025
- حمدان، م.، 2002. المصالحة، الاتصال السياسي: مقترح نظري تطبيقي. عمان: دار وائل للنشر والتوزيع.
- سبع، س. م.، 2008. علاقة المجتمع المدني بالنظام السياسي: التأثير و التأثير دراسة حالة مصر و الاردن، اطروحة دكتوراه غير منشورة. بغداد: جامعة النهرين، كلية العلوم السياسية.
- سعود، س. ب. س.، 2006. الاتصال السياسي في وسائل الاعلام و تأثيره على المجتمع السعودي، اطروحة دكتوراه منشورة على الانترنت [Online].
- طرفة، ج. م. ك. ت. ا. ب.، 1992. في محتوى (مضون) الاتصال السياسي. المجلة الجزائرية للاتصال Issue، العددان 6-7، p. 185.
- طلعت، ش.، 1995. وسائل الاعلام و التنمية الاجتماعية. القاهرة: مكتبة الانجلو المصرية.
- الطنوبي، م. م. ع.، 2001. نظريات الاتصال. الاسكندرية: مكتبة و مطبعة الاشعاع الفنية.
- عامود، م. س. ا. ا.، 1988. الوظيفة السياسية لوسائل الاعلام. مجله الدراسات الاعلامية. p. 15.
- العبد، ع.، 2002. نظريات الاعلام و الرأي العام، الاسس العلمية و التطبيقات العربية. القاهرة: دار الفكر.
- عبدالحميد، م.، 2000. نظريات الاعلام و اتجاهات التأثير. القاهرة: عالم الكتب.
- فيصل، غ.، 1993. التنمية السياسية في بلدان العالم الثالث. بغداد: دار الكتب للطباعة.
- نجاتي، د. ج. ا. ت. ا.، 2004. سياسة الاخبار و اخبار السياسة. القاهرة: مكتبة الشروق الدولية.
- الهاشمي، م.، 2011. الاعلام الدبلوماسي و السياسي. عمان: دار اسامه للنشر والتوزيع.
- يوسف، ح.، 1979. الاعلام و السياسة: S.I. مقاربه ارتباطية.
- يوسف، ح.، 1996. دور المادة الخبرية التلفزيونية في تدعيم المشاركة السياسية لدى شباب القاهرة، رسالة ماجستير منشورة. القاهرة: جامعة القاهرة، كلية الاعلام.
- يوسف، ح.، 2006. الاعلام و السياسة، مقاربه ارتباطية. القاهرة: ط2، اطلس للنشر و الانتاج الاعلامي.
- B, F., 1995. *Political communication, abibliographical. essay pres as*. NewYork: Oxford University.
- Daray, S., n.d. *Mans Right of Communcation*. s.l.:UNESCO, Publication.
- Sanders, N. a., 1981. *Handbook of Political communication* Beverly HHills. Sage: s.n.

العلاقات السياسية بين الاحزاب والجماهير في الحوكمة التشاركية

صباح صبحي حيدر

قسم العلوم السياسية، كلية العلوم السياسية، جامعة صلاح الدين -
أربيل، إقليم كردستان، العراق

أمانج نجم الدين عبدالغفور

قسم العلوم السياسية، كلية العلوم السياسية، جامعة صلاح
الدين -أربيل، إقليم كردستان، العراقamanj.abdulghafur@su.edu.krd

الملخص

يعد الإتصال السياسي في الحوكمة التشاركية أحد أهم مجالات الإتصال الذي يشكل أحد أنواع العلوم الإجتماعية وضرب من ضربها ، والعلاقة بينه وبين غيره من هذه الأنواع وثيقة ومتجذرة يصعب معها تحديد مضمون هذا النمط الإتصالي. والمتتبع لمراحل نشأة الإتصال السياسي في الحوكمة التشاركية يلحظ إنه لم يتم إلى الآن تحديد المضمون المتعلق به والحدود المعرفية التي تمثله ، إذ ليس هناك إجماع بين أساتذة الإتصال السياسي في الحوكمة التشاركية والباحثين فيه على مضمون وحدود هذا النوع الإتصالي ، وأوجود عددا كبيرا من التعاريف لهذا المفهوم لا يعني اتفاقا بين الباحثين حول المفهوم ؛ لأن كل منهم ينظر له من زاوية تختلف عن الأخرى.

الكلمات المفتاحية: الحوكمة - التشاركية - العلاقات السياسية - الجماهير - الحوكمة التشاركية

Political Relations between Parties and the Masses in Participatory Governance

Amanj Najmadin Abdulghafur

Department of Political Systems, College of Political
Science, Salahaddin University-Erbil, Kurdistan Region,
Iraqamanj.abdulghafur@su.edu.krd

Sabah Subhi Haider

Department of Political Systems, College of Political
Science, Salahaddin University-Erbil, Kurdistan Region,
Iraq

Abstract

Political communication in participatory governance is one of the most important areas of communication that constitutes one of the types of social sciences and a type of them, and the relationship between it and other types of these types is close and deep- rooted, making it difficult to determine the content of this communication pattern. Those who follow the stages of the emergence of political communication in participatory governance notice that the content related to it and the cognitive boundaries that represent it have not yet been determined, as there is no consensus among professors of political communication in participatory governance and researchers in it on the content and boundaries of this type of communication, and that the existence of a large number of definitions of this concept does not mean agreement among researchers on the concept; because each of them looks at it from a different angle from the other.

Keywords: Governance, Participatory, Political Relations, Publics, Participatory Governance